

Sobre algunes espècies al·lòctones a l'alt Segre (NE de la península Ibèrica), noves o molt rares per a la flora catalana

Pere Aymerich

C/ Barcelona, 29. 08600 Berga
pere_aymerich@yahoo.es

Manuscrit rebut el novembre de 2012

Resum

Aportem informació recent sobre sis espècies de flora al·lòctona a la conca alta del riu Segre (Pirineus, Catalunya, NE de la península Ibèrica). Documentem per primera vegada l'existència de poblacions de *Silene noctiflora* a la península Ibèrica i la presència de *Vitis riparia* com a planta invasora a Catalunya. Constatem també que *Heracleum mantegazzianum* s'expandeix seguint el riu Segre a partir d'un focus d'introducció inicial a la part més alta de la conca.

Paraules clau: flora; NE de la península Ibèrica; Pirineus; espècies invasores; *Heracleum mantegazzianum*; *Silene noctiflora*; *Vitis riparia* *Epilobium brachycarpum*.

Abstract. *About some allocthonous species in the upper Segre basin (Northeastern Iberian Peninsula), new or very rare for the Catalan flora*

We provide recent data about six allocthonous flora species in the upper basin of Segre river (Pyrenees, Catalonia, NE Iberian Peninsula). We report for the first time populations of *Silene noctiflora* in the Iberian Peninsula and *Vitis riparia* as a invasive species in Catalonia. We also note that *Heracleum mantegazzianum* expands its regional area along the Segre river from an initial focus on the uppermost basin.

Keywords: flora; NE Iberian Peninsula; Pyrenees; invasive species; *Heracleum mantegazzianum*; *Silene noctiflora*; *Vitis riparia*; *Epilobium brachycarpum*.

Introducció

En visites fetes durant els darrers anys a la conca alta del riu Segre, dins les comarques de la Cerdanya i l'Alt Urgell, hem observat sis espècies al·lòctones de flora vascular en diferent estat de naturalització i que tenen en comú el fet de ser noves o molt rares per a Catalunya. En els paràgrafs següents es comenta la informació obtinguda per a aquestes sis espècies i es contextualitza la seva aparició local amb dades sobre la seva corologia a escala més àmplia. Les citacions es

concreten utilitzant com a referència topònims de la base cartogràfica de l'Institut Cartogràfic de Catalunya (<http://www.icc.cat>) i coordenades UTM d'1 × 1 km (sistema de referència ED50, totes dins el fus 31T). S'han dipositat plec testimoni de les citacions de *Silene noctiflora* als herbaris BCN, JACA i MA, i d'*Epilobium brachycarpum* i *Vitis riparia* a BCN.

Resultats

Epilobium brachycarpum C. Presl.

ALT URGELL: Ribera d'Urgellet, ribera del Segre a Culinoves, CG6585, 600 m, marge de camí i arenys del riu pertorbat, 3-X-2012.

Constatem que ha arribat a l'àmbit dels Pirineus aquesta espècie al·lòctona originària d'Amèrica del Nord, sobretot dels seus territoris occidentals (USDA, 2012). Als Països Catalans només en coneixem dues citacions prèvies, la primera de l'any 1999 a la Vall d'Albaida, a València (Benavent & Conca, 2006) i la segona de 2001 a la Terra Alta, a Catalunya (Cardero et al., 2004).

És una planta que es va detectar per primer cop a Europa l'any 1978 a la rodalia de Madrid (Izco, 1983) i quinze anys després era abundant al voltant d'aquesta ciutat (Nieto, 1996), per expandir-se després cap a d'altres zones de la Meseta castellana (Nieto, 1997; Sanz et al., 2006; Lázaro, 2008; Castro et al., 2009; García Muñoz, 2009). La colonització de territoris de la península Ibèrica fora d'aquesta àrea ha estat molt més lenta, o si més no està poc documentada, tot i que l'any 1996 ja es va trobar a la part aragonesa de la vall de l'Ebre —concretament a Calatayud (Mateo et al., 1996)— i ha arribat fins a Andalusia (Romero, 2009). Interpretem que la localitat pirinenca aquí aportada forma part d'aquest procés expansiu des dels nuclis inicials a Castella. A banda de la península Ibèrica, *E. brachycarpum* també ha colonitzat altres sectors d'Europa occidental, probablement des de focus inicials diferents de l'espanyol. Als anys 1990 es va localitzar a Bretanya (Magnanon, 1995; Nieto, 1996) i al sud-oest d'Alemanya (Lang & Wolff, 1999) i més endavant ha anat apareixent en altres zones del nord i centre de França i d'Alemanya (Verloove & Lambinon, 2009). Segons la informació disponible (www.telabotanica.org), les localitats franceses més properes se situen a l'Alvèrnia (departament de Puy-de-Dôme), força lluny de Catalunya. Fora d'Europa també s'ha naturalitzat en zones temperades d'Argentina (Solomon, 1982) i de Xile (Macaya & Faúndez, 1998).

A la localitat descoberta a l'Alt Urgell s'hi van observar unes quantes desenes d'individus escampats en dues taques que no sumaven més de 20 m². Vivien en sòls permeables, dominats per sorres i graves, de llocs que havien estat sotmesos a pertorbacions per pas de maquinària o per riuades. No es va trobar l'espècie en ambients similars de la rodalia, tot i haver-n'hi una disponibilitat alta, raó per la qual suposem que està en una fase de colonització inicial.

Heracleum mantegazzianum Sommier & Levier

CERDANYA: Fontans de Cerdanya, marge dret del riu Segre, cap al molí de l'Anglès, DG1296, 1110 m, clariana del bosc de ribera, 16-X-2012; Ger, marge es-

querre del riu Segre, a l'altura del molí de Ger, DG0694, 1055 m, clariana del bosc de ribera, 8-X-2012.

Primeres observacions d'aquesta planta invasora a la Catalunya autònoma, on la seva aparició era previsible des que es coneixia que s'havia establert a l'Alta Cerdanya fa més d'una dècada. Aquest establiment va passar inadvertit per a molts botànics, de manera que l'espècie no es va incorporar com a part de la flora catalana a Bolòs et al. (2005), malgrat estar ja present, ni tampoc s'indiquen els Pirineus orientals en cartografies de referència de la seva distribució europea (ex. Pergl & Perglová, 2006). L'aparició de *H. mantegazzianum* a l'Alta Cerdanya no està gaire ben datada: Fried (2009) dóna un interval ampli entre els anys 1970 i 2000, però en tot cas s'ha documentat que l'any 2001 era «present i abundant a la zona de Font-romeu i coll de la Perxa» (comunicació de Philippe Durand al fòrum de www.telabotanica.org, en resposta a una petició de dades sobre distribució de l'espècie a l'estat francès), situació que permet suposar que l'arribada de l'espècie es remunta com a mínim als anys 1980 o inicis dels 1990. També es pot considerar indicatiu d'una naturalització no gaire recent el fet que s'hagi descrit, sobre la base de materials col·lectats l'any 2002 a Font-romeu (coll del Calvari), el tàxon *Heracleum x carbonnieri* Reduron, Michaud & J. Molina, un híbrid entre *H. mantegazzianum* i l'autòcton *H. sphondylium* subsp. *pyrenaicum* (Lam.) Bonnier & Layens (Reduron, 2007). Aquest nucli de l'Alta Cerdanya segurament representa un focus d'invasió local, independent de l'expansió de l'espècie des d'altres zones europees, ja que queda molt separat de la resta de l'àrea coneguda a Europa occidental i a França en particular, on no és coneguda del Llenguadoc, i a la zona pròxima als Pirineus només s'ha citat escassament de la part més occidental i en temps posteriors al seu establiment a la Cerdanya (Pergl & Perglová, 2006; Fried, 2009). Desconeixem l'origen de les plantes naturalitzades, però podria ser el seu ús en jardineria, com ha passat en molts altres llocs. El descobriment ara a la Baixa Cerdanya no representa, certament, cap gran novetat florística; però considerem convenient divulgar aquesta informació per l'interès que pot tenir per documentar el procés expansiu d'aquesta espècie invasora a Catalunya.

Heracleum mantegazzianum és una de les espècies de flora invasora que ha provocat més preocupació a l'Europa mitjana i septentrional, a causa de la seva expansió ràpida, de la capacitat que té de modificar els hàbitats —l·ligada a les seves grans dimensions— i també de les dermatitis que pot provocar per contacte, ja que la saba conté furanocumarines que causen cremades i inflamacions per una reacció fototòxica. La problemàtica relacionada amb aquesta espècie ha generat una informació tècnica i científica abundant, molta de la qual és fàcilment accessible per Internet, i que també ha estat sintetitzada en alguns treballs de referència (ex. Pysek et al., 2007). Es tracta d'una planta nativa del Caucas occidental, on viu en herbassars megafòrbics i vorades de bosc de zones de muntanya amb pluviometria alta. Sovint ha estat utilitzada en jardineria per les seves dimensions espectaculars, amb unes fulles basals lobulades de fins a 2,5 m i una tija floral habitualment de 2-4 m d'alt i que pot arribar fins als 5 m, de manera que és l'umbel·lífera més gran que avui es pot veure a Europa. És una espècie perenne i monocàrpica, que produeix milers de llavors (típicament 10.000-20.000) i que sol

fructificar als 3-5 anys de vida, però que pot endarrerir-se fins als 12 anys si les condicions són poc favorables (Pergl et al., 2006). *Heracleum mantegazzianum* va ser cultivat en jardins fora de la seva àrea d'origen des de primers del segle XIX; l'any 1828 ja es va detectar com a naturalitzat a Anglaterra (Nielsen et al., 2005), el 1862, a Txèquia (Pergl et al., 2006), i més endavant s'ha anat establint en molts altres llocs a partir de diversos focus d'introducció. Actualment és present en bona part d'Europa i també en algunes zones d'Amèrica del Nord, Austràlia i Nova Zelanda (ISSG, 2011).

Els dos nuclis ara trobats a la ribera del Segre a la Baixa Cerdanya són molt petits i semblen indicar que la colonització és en una fase incipient. Tots dos van ser descoberts a l'inici de la tardor, quan gairebé només en quedaven tiges i fulles seques, circumstància que ha dificultat la detecció d'individus no reproductors, els quals només fan fulles. A Fontanals de Cerdanya s'hi van trobar dues tiges florals de l'any, quatre tiges velles d'anys anteriors i una planta no reproductora amb fulles encara verdes. A Ger s'ha vist només una tija floral de l'any. Considerant el temps que aquesta planta necessita per madurar, es pot assumir que probablement va arribar a Fontanals entre 2004 i 2008, i a Ger, uns quants quilòmetres Segre avall, com a mínim l'any 2009. La seva aparició al costat del Segre no és casual, ja que el transport per aigua és el principal mecanisme de dispersió a distància (Nielsen et al., 2005), i en diverses zones s'ha observat que les poblacions naturalitzades estan vinculades als ambients fluvials; així, a Ucraïna l'expansió segueix les riberes (Protopopova & Shevera, 2005) i a França els boscos riparis són els hàbitats més freqüents (Fried, 2009). Considerant que ja deuen haver produït una gran quantitat de llavors i que la proximitat a l'aigua en facilita la dispersió, cal esperar que en anys vinents aquesta espècie vagi apareixent en altres indrets del riberal del Segre. Resulta més incert preveure si s'expandirà fora dels ambients de ribera i si pot arribar a ser una espècie invasora tan conflictiva com en altres països europeus, però pensem que el clima relativament eixut dels Pirineus meridionals pot actuar com a factor limitant de l'expansió, ja que està lligada a ambients humits (Tiley et al., 1996).

Silene noctiflora L.

CERDANYA: Fontanals de Cerdanya, riberal del Segre cap a Soriguerola, DG0694-0695-0795-0895, 1060-1070 m, herbassars en terrenys pertorbats vora el riu i també clarianes i bardisses del bosc de ribera, IX-2010 a X-2012; Isòvol, ribera del Segre al sud del poble, DG0292, 1025 m, herbassar en un marge de camí, 16-X-2012; Isòvol, All, Prades de Segre, DG0594, 1050 m, bardisses i herbassars, 16-X-2012.

Espècie d'àmplia distribució global, ja sigui com a planta autòctona o introduïda, però que no havia estat indicada com a part de la flora ni dels Països Catalans (Bolòs & Vigo, 1990) ni de la península Ibèrica (Talavera, 1990). Es tracta d'una herba anual de dimensions mitjanes (fins a uns 80 cm), erecta, pubescent-glandulosa, amb inflorescència en dicasi i flors de color blanquinós o rosat. Pel que fa al color de les flors, cal precisar que en molts treballs es diu que són roses, però és tant o més freqüent que siguin blanquinoses, i a les poblacions de la Cer-

Figura 1. Aspecte general de *Silene noctiflora*.

danya sempre les hem vist d'un blanc brut, com a molt amb un lleuger tint rosaci. Les flors són pol·linitzades de nit per papallones, motiu pel qual de dia es veuen més o menys tancades. El seu aspecte general recorda força el de la comuna *Silene latifolia* Poiret, amb la qual es pot confondre si no es mira la planta de prop. De fet, totes dues havien estat incloses tradicionalment en *Silene* sect. *Melandrium*; però estudis moleculars recents han mostrat que *S. noctiflora* no té relació amb aquest grup d'espècies dioiques (Rautenberg et al., 2010). La distinció entre les dues, però, és fàcil si es miren les flors (hermafrodites i amb 3 estils en *S. noctiflora*, unisexuals i amb 4-5 estils en *S. latifolia*) o els fruits (càpsules amb 6 dents en *S. noctiflora* i amb 10 dents en *S. latifolia*).

Segurament és originària d'una àrea que comprèn des d'Europa oriental fins al centre d'Àsia (Tutin et al., 1964; Lihua et al., 2012), on sembla lligada a hàbitats herbosos de regions de clima subcontinental o continental, però des fa segles s'ha expandit a d'altres zones gràcies a l'activitat humana. Tot i que a molts països europeus s'ha citat com a espècie nativa (Marhold, 2011), sembla clar que a Europa occidental i central és bàsicament un arqueòfit, vinculat a les comunitats arvenses dels conreus tradicionals en sòls profunds i carbonatats, tot i que també pot comportar-se com a planta ruderal. En aquestes regions europees ha experimentat una regressió forta en els darrers cinquanta anys, a conseqüència dels canvis en les pràctiques agrícoles, fins al punt que està inclosa a les llistes de flora amenaçada d'alguns estats, com Luxemburg (Colling, 2005) o la Gran Bretanya (Cheffings & Farrell, 2005). Al nord d'Europa i bona part de Rússia, en canvi, s'accepta que és un neòfit (GRIN, 2012), en general amb poblacions inestables. En temps més recents s'ha naturalitzat en altres zones del món i en l'actualitat es troba molt estesa a Amèrica del Nord —als Estats Units gairebé en tots els estats— i també és present a Nova Zelanda (Webb et al., 1988; Vibrans, 1995; Morton, 2005; GRIN, 2012). En aquestes zones de colonització més recent *S. noctiflora* també viu en camps —fent part de comunitats arvenses molt diverses— i terrenys pertorbats.

Pel que fa a la presència de *S. noctiflora* a la península Ibèrica, fa temps n'hi havia algunes citacions, però en la revisió feta per Prentice (1988) es va confirmar que tot el material etiquetat com a *S. noctiflora* corresponia en realitat a *S. latifolia*. Segons la informació disponible, des de llavors no s'ha publicat cap citació ibèrica de *S. noctiflora*. Tot i això, a l'Atles en línia de la flora d'Aragó (<http://proyectos.ipe.csic.es/floragon>) es comenta (López Udías & Fabregat) que n'existeix un plec a l'herbari del Jardí Botànic de València (VAL 5207) procedent de Pitarque (Terol, alt. 1000 m), que segons la determinació dels autors del comentari seria *S. noctiflora*; malgrat aquest plec d'herbari, *S. noctiflora* és llistada com a «planta dubtosa que precisa confirmació» en aquest Atles. Exceptuant aquesta possible dada aragonesa, les citacions segures més pròximes se situarien al nord del Llenguadoc, concretament als departaments de Tarn i de l'Aveyron (www.telabotanica.org), on seria molt rara i viuria en camps de terrenys calcaris o argilosos (Bernard, 2009). Pel que fa a la distribució de l'espècie a França, cal precisar que n'hi ha dades històriques en moltes regions del nord, nord-est i sud-est; però és possible que en temps moderns s'hagi rarificat molt, ja que la gran majo-

ria de les observacions recents reportades a www.telabotanica.org es concentren a Alsàcia, i hi ha alguns departaments on es considera extingida o només adventícia.

Les localitats ara detectades a la plana de la Cerdanya corresponen a poblacions relativament nombroses, que es van trobant en forma de diversos nuclis al riberal del Segre, des de Soriguerola fins a Isòvol, amb una distància màxima entre nuclis coneguts d'uns 7,5 km. L'àrea més important se situa a l'entorn de Soriguerola, al marge esquerre del Segre, on presenta una distribució lineal intermitent al llarg d'uns 2 km i en conjunt hi hem vist diversos centenars d'individus l'any 2012. Al marge dret del Segre hi coneixem menys nuclis i individus: dos nuclis puntuals amb unes quantes desenes de peus cadascun a All i un individu aparentment solitari a Isòvol. Aquesta distribució suggereix un establiment inicial a la zona de Soriguerola i una dispersió posterior Segre avall. Vam observar l'espècie per primera vegada l'any 2010, però considerant la seva freqüència local suposem que hi és present des de força temps abans.

És difícil determinar si a la Cerdanya *S. noctiflora* pot tenir caràcter d'arqueòfit, com en altres llocs d'Europa occidental, o bé és un neòfit com en altres parts del món. No es pot excloure que hi sigui una planta present des d'antic, ja que arriba com a arqueòfit al Llenguadoc i, tot i que la prospecció a la Cerdanya ha estat notable, aquesta espècie podria haver-hi estat inadvertida per confusió amb *S. latifolia*. Però sorprèn que no aparegui en camps oberts, com és habitual a Europa, sinó en terrenys pertorbats vora el riu i sovint en condicions de mitja ombra. Aquesta ecologia en certa manera atípica, afegida al patró de distribució local, fa pensar que és més probable que es tracti d'un neòfit introduït recentment de manera puntual i que s'ha anat expandint pels terrenys pertorbats pròxims.

***Symphoricarpos albus* (L.). Blake**

BAIXA CERDANYA: Ger, marge esquerre del riu Segre, a l'altura del molí de Ger, DG0694, 1055 m, clariana del bosc de ribera, 8-X-2012.

Constatem la presència en un hàbitat natural d'aquest arbust d'origen nord-americà, que a les flors de referència catalanes (Bolòs & Vigo, 1996; Bolòs et al., 2005) se cita només com a cultivat amb caràcter ornamental. Al País Valencià, però, ha estat citat com a subespontani casual (Sanz et al., 2011). També té aquest caràcter en altres territoris europeus, com el País Basc (Aizpuru et al., 2000), o fins i tot pot naturalitzar-se com a Bèlgica (Verloove, 2006). A la ribera del Segre hi hem observat un únic individu, reproductor. Aparentment es tracta d'una presència accidental, però considerem convenient tenir en compte la possibilitat que es naturalitzi localment, ja que és força cultivat als jardins de la Cerdanya i té una bona disponibilitat d'hàbitats potencials a les riberes i a les bardisses que limiten els prats.

***Viscaria vulgaris* Bernh. [*Lychnis viscaria* L.]**

ALT URGELL: Ribera d'Urgellet, la Parròquia d'Hortó, cap al Cortal del Sants, CG6487, 1100 m, clariana d'un bosc mixt d'alzina i roure, en un fondal vora una pista, 28-VIII-2009.

Tàxon que no és citat per a la flora dels Països Catalans ni a Bolòs & Vigo (1990) ni a Bolòs et al. (2005), mentre que a *Flora iberica* (Paiva & Sales, 1990) és indicat de l'àmbit provincial de València. Es tracta d'una planta distribuïda sobretot pel centre i est d'Europa, que arribaria com a autòctona fins al nord del Llenguadoc (www.telabotanica.org) i que a la península Ibèrica només ha estat citada com a naturalitzada d'unes quantes localitats disperses (Paiva & Sales, 1990), a conseqüència d'escapaments de jardins, en els quals es cultiva sovint.

En aquesta localitat de l'Alt Urgell s'hi van trobar l'any 2009 només dos individus, situats molt lluny de cases habitades però vora un camí forestal poc transitat. A la tardor de 2012 hi hem tornat i no n'hem vist cap individu, raó per la qual considerem que segurament es tractava d'una presència accidental, com a planta subespontània. Podria haver arribat en aquell lloc transportada pel bestiar, per aports de terres o per vehicles.

Vitis riparia Michaux

ALT URGELL: Alàs i Cerc, sota Sant Pere, CG7690, 700 m, bardissa, 22-IX-2012; Alàs i Cerc, ribera del Segre sota Torres d'Alàs, CG7890, 725 m, bardissa i bosc de ribera pertorbat, 4-IX-2012; Arsèguel, ribera del riu d'Arsèguel sota Vinyoles, CG8488, 940 m, bardisses i claraines d'una verneda, 4-IX-2012; Fígols i Alinyà, cua de l'embassament d'Oliana, CG6272, 520 m, bardisses d'una pollancreda tallada, 3-X-2012; el Pont de Bar, diversos punts des dels Banys de Sant Vicenç fins al pont d'Ardaix, CG8491-8492-8592-8591-8592-8691-8692-8792, 820-900 m, freqüent a les bardisses humides i a les clarianes de freixeneda i de boscos de ribera, 4-IX-2012; Ribera d'Urgellet, ribera del Segre a Culinoves, CG6585, 600 m, bardisses i bosc de ribera pertorbat, 3-X-2012; Ribera d'Urgellet, perifèria del Pla de Sant Tirs, CG6786, 650 m, bardissa, 22-IX-2012; Ribera d'Urgellet, curs inferior del riu d'Aravell, CG6787, 630 m, talussos i bardisses vora el riu, 25-X-2012; Ribera d'Urgellet, Adrall, riba esquerra del Segre, CG6887, 630 m, bardissa, 22-IX-2012; la Seu d'Urgell, entre Castellciutat i Montferrer, CG7190, 700 m, bardisses, 3-X-2012. BAGES: Balsareny, marge esquerre del Llobregat, cap a la masia de Puigdorca, DG0735, 300 m, vorada de bosc de ribera, 8-IX-2012; Gaià, aiguabarreig del riu Llobregat i la riera de Merlès, DG0742, 330 m, plantacions de pollancre i bosc de ribera pertorbat, 1-IX-2012; Gaià, entre Galera i la Plana, riba esquerra del Llobregat, DG0741, 330 m, bosc de ribera, 1-IX-2012. BERGUEDÀ: Puig-reig, ribera del Llobregat per sobre l'aiguabarreig amb la riera de Merola DG0741, 330 m, bosc de ribera, 1-IX-2012; Puig-reig, ribera del Llobregat sota el poble, DG0747, 380 m, 10-IX-2012. PALLARS JUSSÀ: Talarn, barranc de Seròs, CG2773, 460 m, bardissa, 3-X-2012.

Vitis riparia és una planta d'origen nord-americà, arribada a Europa pel seu ús com a portaempelt de la vinya europea (*V. vinifera* L.) des de l'aparició de la fil·loxera. Es reconeix sobretot pels caràcters foliars: fulles grans, de forma deltoide-cuneiforme, marge dentat i amb tres dents apicals i subapicals característicament més llargues, sinus peciolar basal molt obert, laxament pubescents quan són joves i quan són adults glabrescents però amb feixos de pèls axil·lars característics als nervis del revers foliar; en comparació, *V. vinifera* té les fulles clara-

Figura 2. Diversos aspectes de les fulles i el port de *Vitis riparia*. Bosc de ribera del riu Segre a Ribera d'Urgellet.

ment lobades (generalment amb cinc lòbuls), un sinus basal tancat de forma lirada i el revers foliar és pubescent-tomentós en les fulles adultes.

Dels diversos tàxons americans utilitzats en viticultura a Europa, *V. riparia* és el que s'ha naturalitzat més. Actualment és ben coneguda com a planta naturalitzada als boscos de ribera medioeuropeus (Arnold et al., 1998; Schnitzler et al., 2007) i mediterranis (Brunel & Tison, 2005). En el nostre àmbit territorial ha estat citada localment al País Valencià (Laguna, 2003a), però no en coneixem cap citació explícita de Catalunya. Tot i que aquesta vinya ha estat inclosa en diversos llistats oficials d'espècies invasores, incloent els de regions pròximes com la França mediterrània (ARPE PACA, 2009), no és tinguda en compte com a tal ni en llistats estatals espanyols (Capdevila et al., 2006; Real Decreto 1628/2011) ni als treballs de catalogació d'invasores actualment en curs a Catalunya (projecte EXOCAT 2012, CREA). Cal precisar aquí que, per raons pràctiques, a Europa el nom *V. riparia* sol aplicar-se amb criteris simplificadors als «morfotips *riparia*», englobant tant exemplars «purs» d'aquesta espècie com possibles híbrids amb altres *Vitis*; la identificació segura d'algunes vinyes híbrides és molt difícil o inviable si no s'apliquen tècniques moleculars, i quan s'ha fet han mostrat una gran complexitat genètica (Arrigo & Arnold, 2007), de manera que alguns autors europeus prefereixen citar-la com a *V. x riparia*. Tot i la manca de citacions prèvies d'aquesta espècie, hem constatat que *V. riparia* està ben establerta com a planta naturalitzada a l'alt Segre, concretament al tram que va des del congost del Baridà fins a Organyà, en zones on el cultiu de la vinya havia tingut una implantació significativa fins al segle xx. Es troba sobretot en bardisses més o menys humides (sovint vorejant prats de dall) i en boscos de ribera pertorbats, on és freqüent que faci poblaments densos i manifesta un cert caràcter invasor. La gran dispersió territorial i l'abundància local semblen indicar que l'establiment de l'espècie en aquesta àrea és antic i que fins ara havia estat inadvertida per confusió amb *V. vinifera*. Aquesta confusió és segura en el cas de la referència que es fa a Vigo et al. (2003) sobre poblacions espontànies de *V. vinifera* als boscos de ribera del Segre, ja que totes aquestes poblacions s'han d'atribuir a *V. riparia*, i suposem que també es va produir amb una part de les *V. vinifera* naturalitzades que Sáez et al. (2004) citen dels riberals de l'entorn d'Organyà. De fet, la confusió entre poblacions de *V. riparia* i *V. vinifera* no és pas exclusiva de Catalunya, sinó que ha estat freqüent en altres zones d'Europa (Arnold et al., 1998).

A banda de l'alt Segre també hem observat *V. riparia* a la ribera del Llobregat al Bages i al Berguedà, en localitats força isolades però amb poblaments locals importants, i en un indret puntual del Pallars Jussà. Aquest conjunt de localitats que aportem i la freqüent confusió entre *V. vinifera* i *V. riparia* ens fan suposar que aquesta segona espècie pot estar força estesa a Catalunya i que hauria de ser incorporada a les llistes de flora invasora.

Considerem interessant remarcar que en diversos indrets de l'alt Segre i en una població del Llobregat (Gaià) s'ha observat la producció de raïms, de fruit molt petit (6-9 mm), tot i que escassament. Això podria indicar un origen híbrid de les poblacions, ja que sembla que tots o la gran majoria dels clons de *V. riparia* utilitzats a Europa per als empelts són només masculins (Laguna, 2003b; Arrigo &

Arnold, 2007) i en conseqüència no farien fruits, mentre que alguns híbrids interespecífics són fèrtils (Laguna, 2004). Tot i considerar aquesta possibilitat, cal dir que les característiques morfològiques de les fulles s'acosten molt més a les típiques de *V. riparia* que no a les dels híbrids que han estat citats com a fèrtils. En tot cas, la producció de fruits —suposant que les llavors siguin fèrtils— podria explicar la gran capacitat d'expansió territorial d'aquestes vinyes i el seu potencial invasor, ja que el seu consum per ocells i mamífers en facilitaria la dispersió lluny dels camps d'origen. En aquest sentit, es tracta d'una situació ben diferent a la d'una altra vinya americana naturalitzada a Europa, *V. rupestris* Scheele, que tot i estar molt estesa només sembla reproduir-se vegetativament i s'aparta poc dels antics cultius.

Bibliografia

- Aizpuru, I.; Aseginolaza, C.; Uribe-Echebarria, P.M.; Urrutia, P., Zorrakin, I. 2000. Claves ilustradas de la flora del País Vasco y territorios limítrofes. Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Vitoria-Gasteiz.
- Arnold, C.; Gillet, F.; Gobat, J.M. 1998. Situation de la vigne sauvage *Vitis vinifera* subsp. *sylvestris* en Europe. *Vitis* 37(4): 159-170.
- ARPE PACA 2009. Plantes envahissantes. Guide d'identification des principales espèces aquatiques et de berges en Provence et Languedoc. Agence Régionale pour l'Environnement. Provence-Alpes-Côte d'Azur.
- Arrigo, N.; Arnold, C. 2007. Naturalised *Vitis* Rootstocks in Europe and consequences to native Wild Grapevine. *PLoS ONE* 2(6): e521.
- Bernard, C. 2009. Petite flore portative des Causses. Bulletin de la Société Botanique du Centre-Ouest. Nouvelle série. Numéro spécial 32: 1-443.
- Bolòs, O.; Vigo, J. 1990. Flora dels Països Catalans. Vol. II. Ed. Barcino. Barcelona.
- Bolòs, O.; Vigo, J. 1996. Flora dels Països Catalans. Vol. III. Ed. Barcino. Barcelona.
- Bolòs, O.; Vigo, J.; Masalles, R.M.; Ninot, J.M. 2005. Flora Manual dels Països Catalans. 3a edició. Ed. Pòrtic. Barcelona.
- Brunel, S.; Tison, J.M. 2005. A method of selection and hierarchization of the invasive and potentially invasive plants in continental Mediterranean France. In: Brunel, S. (Ed.). Invasive Plants in Mediterranean Type Regions of the World. Proceedings of the international workshop, Mèze, France, 25-27 May 2005: 34-43.
- Capdevila, L.; Iglesias, A.; Orueta, J.F.; Zilleti, B. 2006. Especies exóticas invasoras: Diagnóstico y bases para la prevención y el manejo. Naturaleza y Parques Nacionales-Serie Técnica. Ministerio de Medio Ambiente.
- Cardero, S.; Royo, F.; Torres, L. 2004. Novetats florístiques per a les Terres de l'Ebre. *Butll. Inst. Catalana Hist. Nat.* 72: 99-103.
- Castro, V.; Alonso, R.; Llamas, F. 2009. De Plantis Legionensibus. *Notula XXV. Lagas-calia* 29: 322-329.
- Colling, G. 2005. Red List of the vascular plants of Luxembourg. *Ferrantia* 42: 1-77.
- Cheffings, C.M.; Farrell, L. (eds.) 2005. The Vascular Plants Red Data List for Great Britain. *Species Status* 7: 1-116. Joint Nature Conservation Committee. Peterborough.
- Fried, C. 2009. Changement d'habitat d'*Heracleum mantegazzianum* (Apiaceae) au cours de son invasion en France. Comunicació al XIIIème Colloque International sur la biologie des mauvaises herbes. Dijon, 8-10 setembre 2009.
- García Muñoz, B. 2009. Algunas novedades para la flora de Ávila y Cáceres. *Bot. Complutensis* 33: 53-59.

- GRIN. 2012. *Silene noctiflora* L. Germplasm Resources Information Network. United States Department of Agriculture. <http://www.ars-grin.gov> (Consulta octubre 2012).
- ISSN. 2011. *Heracleum mantegazzianum*. Global Invasive Species Database (GISD). IUCN/SSC Invasive Species Specialist Group (ISSG). <http://www.issg.org> (Consulta octubre 2012).
- Izco, J. 1983. *Epilobium paniculatum* nueva adventicia para Europa. *Candollea* 38: 309-315.
- Laguna, E. 2003a. Sobre las formas naturalizadas de *Vitis* L. (*Vitaceae*) en la Comunidad Valenciana, I. Especies. *Fl. Montiberica* 23: 46-82.
- Laguna, E. 2003b. Datos sobre la producción de fruto de las especies e híbridos invasores de vides (*Vitis* L.). *Toll Negre* 2: 10-15.
- Laguna, E. 2004. Datos foliares de las especies e híbridos alóctonos de vides (género *Vitis*) en el territorio valenciano. *Toll Negre* 3: 11-25.
- Lang, W.; Wolff, P. 1999. Achte Nachträge zur «Flora der Pfalz -Verbreitungsatlas der Farn- und Blütenpflanzen für die Pfalz und ihre Randgebiete». *Mitt. Pollichia* 86: 111-126.
- Lázaro, J.A. 2008. Nuevas citas para la flora vallisoletana. IV. *Acta Bot. Malacitana* 33: 334-338.
- Lihua, Z.; Lidén, M.; Oxelman, B. 2012. *Silene* L. In: *Flora of China*. <http://efloras-org> (Consulta octubre 2012).
- Macaya, J.; Faúndez, L. 1998. *Boisduvalia glabella* (Nutt.) Walp. y *Epilobium brachycarpum* C. Presl., dos especies nuevas de Onagraceae para Chile. *Chloris Chilensis* 1. <http://chlorischile.cl>.
- Magnanon, S. 1995. Grandes raretés armoricaines: redécouvertes et nouveautés. *Erica* 6: 61-66.
- Marhold, K. 2011. Caryophyllaceae. In: *Euro+Med Plantbase. The information resource for Euro-Mediterranean plant diversity*.
- Mateo, G.; Martínez, A.; Bueno, L.M.; Carreras, J.M. 1996. Aportaciones a la flora cesaraugustana. III. *Flora Montiberica* 4: 38-43.
- Morton, J.K. 2005. *Silene* L. In: *Flora of North America*. <http://efloras-org> (Consulta octubre 2012).
- Nielsen, C.; Ravn, H.P.; Nentwig, W.; Wade, M. (eds.) 2005. *The Giant Hogweed Best Practice Manual. Guidelines for the management and control of an invasive weed in Europe*. Forest and Landscape Denmark. Hoersholm. 44 p.
- Nieto, G. 1996. Notes on *Epilobium* (*Onagraceae*) from the western Mediterranean. *Anales Jard. Bot. Madrid* 54: 255-264.
- Nieto, G. 1997. *Epilobium* L. In: Castroviejo, S.; Aedo, C.; Benedí, C.; Laínz, M.; Muñoz Garmendia, F.; Nieto Feliner, G.; Paiva, J.; (Eds.) *Flora iberica*. Vol. VIII: 101-131. Real Jardín Botánico-CSIC. Madrid.
- Oltra, J.E.; Conca, A. 2006. Aportacions a la flora de la comarca de la Vall d'Albaida (província de València). *Toll Negre* 8: 13-20.
- Paiva, J.; Sales, M.F. 1990. *Lychnis* L. In: Castroviejo, S.; Laínz, M.; López González, G.; Muñoz Garmendia, F.; Paiva, J.; Villar, L. (Eds.) *Flora iberica*. Vol. VII: 299-302. Real Jardín Botánico-CSIC. Madrid.
- Pergl, J.; Perglová, I. 2006. Species fact sheet. *Heracleum mantegazzianum*. DAISIE. www.europe-aliens.org (Consulta octubre 2012).
- Pergl, J.; Perglová, I.; Pysek, P.; Dietz, H. 2006. Population age structure and reproductive behavior of the monocarpic perennial *Heracleum mantegazzianum* (Apiaceae) in its native and invaded distribution ranges. *Amer. J. Bot.* 93(7): 1018-1028.

- Prentice, H.C. 1988. *Silene* section *Elisanthe* in the Iberian Peninsula. In: Homenaje a Pedro Montserrat: 321-324. Instituto de Estudios Altoaragoneses-Instituto Pirenaico de Ecología. Jaca & Huesca.
- Pysek, P.; Cock, M.J.W.; Nentwig, W.; Raven, H.P. (eds.) 2007. Ecology and Management of Giant Hogweed (*Heracleum mantegazzianum*). CABI Publishing. Wallingford, UK. 352 p.
- Protopopova, V.; Shevera, M. 2005. *Heracleum mantegazzianum* Sommier & Levier in Ukraine. The Ecology and Management of the Giant Alien *Heracleum mantegazzianum*. Programme and Proceedings. Final International Workshop of the «Giant Alien» Project: 26. Giessen, February 21-23.
- Rautenberg, A.; Hathaway, L.; Oxelman, B.; Prentice, H.C. 2010. Geographic and phylogenetic patterns in *Silene* section *Melandrium* (Caryophyllaceae) as inferred from chloroplast and nuclear DNA sequences. *Mol. Phylogenet. Evol.* 57(3): 978-991.
- Reduron, J.P. 2007. Ombellifères de France: monographie des Ombellifères (Apiaceae) et plantes alliées, indigènes, naturalisées, spontanées, adventices ou cultivées de la flore française, III. *Bull. Soc. Bot. Centre-Ouest, nouv. sér.* 28 (num. spécial).
- Romero, T.A. 2009. Onagraceae. In: Blanca, G.; Cabezudo, B.; Cueto, M.; Fernández López, C.; Morales, C. (Eds.) *Flora Vascular de Andalucía Oriental*. Vol. 3: Rosaceae-Lentibulariaceae: 241-247.
- Sáez, L.; Devis, J.; Soriano, I. 2004. Flora vascular de la vall d'Alinyà. In: Germain, J. (eds.) *Els sistemes naturals de la vall d'Alinyà*. *Treb. Inst. Catalana Hist. Nat.* 14: 237-300.
- Sanz, M.; Dana, E.D.; Sobrino, E. 2006. Aportaciones a la flora de la provincia de Segovia (España) III. *Bot. Complutensis* 30: 105-111.
- Sanz, M.; Guillot, D.; Deltoro, V. 2011. La flora alóctona de la Comunidad Valenciana (España). *Bot. Complutensis* 35: 97-130.
- Solomon, J. 1982. The systematics and evolution of *Epilobium* (Onagraceae) in South America. *Annals Missouri Bot. Garden* 69: 239-335.
- Talavera, S. 1990. *Silene* L. In: In: Castroviejo, S.; Laínz, M.; López González, G.; Muñoz Garmendia, F.; Paiva, J.; Villar, L. (Eds.) *Flora iberica*. Vol. II: 313-406. Real Jardín Botánico-CSIC. Madrid.
- Tiley, G.E.D.; Dodd, F.S.; Wade, P.M. 1996. *Heracleum mantegazzianum* Sommier & Levier. *J. Ecol.* 84(2): 297-319.
- Tutin, T.G.; Heywood, V.A.; Burges, N.A.; Valentine, N.A.; Walters, S.M.; Webb, D.A. (eds.) 1964. *Flora Europaea*. Vol. I. Cambridge University Press. Cambridge.
- USDA. 2012. Plants profile: *Epilobium brachycarpum* C. Presl. Tall annual willowherb. United States Department of Agriculture. Natural Resources Conservation Service. <http://plants.usda.gov> (Consulta octubre 2012)..
- Verloove, F. 2006. Catalogue of neophytes in Belgium (1800-2005). *Scripta Botanica Belgica* 39: 1-89.
- Verloove, F.; Lambinon, J. 2009. *Epilobium brachycarpum* (Onagraceae), xénophyte américaine naturalisée dans le département du Nord (France). *Dumortiera* 96: 17-19.
- Vibrans, H. 1995. Notas sobre neófitas, I. *Silene noctiflora* L. (Caryophyllaceae) registrada para México. *Acta Bot. Mexicana* 32: 79-83.
- Vigo, J.; Soriano, I.; Carreras, J.; Aymerich, P.; Carrillo, E.; Font, X.; Masalles, R.M.; Ninot, J.M. 2003. Flora del Parc Natural del Cadí-Moixeró i de les serres veïnes. *Monogr. Mus. Ci. Nat. Institut Botànic de Barcelona*.
- Webb, C.J.; Sykes, W.R.; Garnock-Jones, P.J. 1988. Flora of New Zealand. Vol. IV. Naturalised Pteridophytes, Gymnosperms, Dicotyledons. Botany Division. D.S.I.R. Christchurch.

